

stvom, religijom i filozofijom.

Kozmologijski motiv stvaranja svijeta poima se kružno u slijedu kalpa i započinje ga Brahma u aspektu Išvare, obdržava ga Višnu a razara Šiva i pretvara u kaos - *pralaya* u kojem ostaje sjeme koje će mu omogućiti novo stvaranje. Kozmos se pokazuje na tri razine - *triloki* - fizičkoj *bhur*, astralnoj *bhuvar* i nebeskoj *svarga*. One konstituiraju i sav ovaj vidljivi svijet *samsare* - rađanja i umiranja, pokrenut željom (*kama*) i sviješću o sebi (*ahamkara*). S obzirom na to da je prvi uzrok neobjašnjiv, da se božanskoj volji ne može pripisati nikakav motiv stvaranja svijeta, ono što mit u tom stvaranju vidi jest igra *lila* - božanska igra ili pak želja Najvišeg bića za ogledanjem vlastite savršenosti u ne-biću. Bogovi su proizašli iz apsolutne realnosti *brahmana* (koji je u sanskritu označen srednjim rodnom) i tek pripisivanjem mu nekih atributa on se pojavljuje kao Išvara. Njegova su tri vida Brahma (sada muškoga roda), Šiva i Višnu sa svojim moćima *šakti* - Sarasvati, Devi i Lakšmi.

Jer "u tantrijskom vjerovanju, kojeg se utjecaj tako snažno osjeća u bezbrojnim prikazima ljubavničkog zagrljaja, zvanima *mithuna*, što kite indijske hramove, načelo ženske čulne aktivnosti je pokretna snaga koja održava svemir, jer bi bez nje princip muške stalične transcendentalne potencije ostao pasivan i inertan" (Ions, str.13).

U indijskoj se mitologiji običavalo jednom božanstvu pripisivati različita imena zavisno od konteksta u kojem se pojavljuje, a uvijek je uza nj i njegov ženski aspekt. Te su činjenice poduprle teze o kozmičkoj hijerogamiji, bilo u obliku svetoga braka Neba i Zemlje na makrokozmičkoj razini, ili pak mikrokozmički kao težnja sjedinjenju ljudske duše s božanstvom (primjere nalazimo u višnuizmu, naročito u štovanju Višnuovih *avatara* Rame i Kršne).

Najveći dio knjige posvećen je hinduističkoj mitologiji koja zbog niza sinkretičkih oblika i jest najsloženija, a i najuže je povezana s vedskom i brahmanističkom mitologijom. Buddhistički i džainistički mitovi obimom su nešto manji, što nije čudo s obzirom na činjenicu da je buddhizam već u 12.st. iščezao iz Indije, a džainizam zbog svoje silne

strogosti nije stekao mnoge pristalice.

Od vedskih nas božanstava autorica upoznaje sa svim važnijima (Varuna, Prthivi, Dyaus, Indra, Vayu, Agni, Soma), te sa skupinama bića zvanim *maruti*, *aditye* i *ašvini*.

U poglavlju o hinduizmu riječ je o starim bogovima preuzetim iz Veda, o hinduističkom trojstvu *trimurti*, o novostvorenim božanstvima Kubera, Kartikeya, Dharma, Kama, o boginjama, o animalnim božanstvima Ganeša, Garuda, Hanuman, planinama i rijekama koje se štuju kao bogovi, o polubogovima i svim božanskim bićima iz Mahabharate.

Buddhistička mitologija donosi uglavnom priče (*jatake*) o Buddhinu životu i o tome kako je stupio na put prosvjetljenja, a džainistički mitovi u kratkim crtama naznačuju džainističku kozmologiju i učenje Mahavirino.

Knjiga je popraćena izvrsnim c/b i color ilustracijama te je prva takve vrste izdata u nas. Razumljivo pisana, izvrsno će poslužiti svakome tko se zaputi teško prohodnim stazama indijskih mitova i još teže prohodnim stazama indološke znanosti.

SNJEŽANA ZORIĆ

Zmija i zmaj, Uvod u istoriju alkemije, Predgovor, izbor, prijevod Dušan Đorđević-Mileusić, Prosveta, Beograd 1985, 294 str.

Istinsko razumijevanje alkemije ne bi smjelo upasti u pogrešku njezina tumačenja kao preteče suvremene kemije - simboličnost alkemijskih operacija odvija se na kozmološkoj razini, a elementi temeljnih procesa simboli su kozmičkih principa: sumpor i živa, vatra, voda. To su simboli aktivnog i pasivnog počela, nebeskog i zemaljskog koje valja objediniti. Ono čemu smjera svaka alkemijska operacija nije pretvorba elemenata u zlato - alkemijski traženo zlato jest besmrtnost, a istinski zbiljska pretvorba moguća je samo unutar čovjeka - evolucija mora savladati materijalnost čovjeka i transformirati je u duh. Zato alkemija i jest duhovna disciplina koja ne počiva na fizikalno-kemijskoj osnovi, nego upravo na onoj što je donosi *Tabula Smaragdina* (hermetički alke-

mijski spis o svim transformacijama ležećim u temelju univerzuma).

Zašto zmija i zmaj?

Zmija je životinja koja se uspostavlja kao opreka čovjeku, iako on u sebi, u najnižim dijelovima svoga bića, nosi upravo jednu zmijsku dimenziju - to je ono neshvatljivo, tajnovito, bez početka i kraja. Kao gospodar životne snage ona je prepreka koju u njenom negativnom aspektu valja svladati da bi se dosegla razina svetog.

Zmaj je također simbol demonskih težnji, on je protivnik kojeg treba savladati da bi se došlo do "skrivenog blaga". U legendi o Siegfriedu npr. blago koje zmaj čuva sama je besmrtnost.

Zato su i zmija i zmaj arhetipovi nižih čovjekovih moći koje valja pobijediti snagom vlastitog Ja u duhovnom nastojanju oko zadobivanja zlata, edenskog stanja tj. besmrtnosti. Na tom putu kao pouzdan vodič pokazuje se alkemija. Barem alkemičarima!

U knjizi koja je pred nama u prvom je dijelu riječ o alkemiji uopće, a u drugom dijelu povijesno je prikazan razvoj alkemije kako u Evropi, tako u Kini i islamskom svijetu. Preko engleskih alkemičara spominju se učenja T.B.Paracelsusa, Rozekrucijanaca, J.V. Andreea, E. Ashmolea i J. Deeja, a spominje se i veza I. Newtona s rozekrucijanskom tradicijom.

Treći dio nazvan *Interludium* donosi sve znakove, simbole i enigme toliko karakteristične za alkemijsko naučavanje i u njima se ogleda silna tendencija ezoteričnosti i hermetičnosti.

U četvrtom dijelu pod nazivom *Alkemistika* upoznajemo se s autentičnim tekstovima koji nam s obzirom na neupućenost u alkemistički *praxis* ostaju najbizarnijima u svjetlu izrijeka - *obscurum per obscurius, ignotum per ignotius*.

Ipak u svojoj ideji o mogućim transformacijama, alkemija je bila u uskoj vezi s religijom, tj. realizirati zlato (odnosno duh u sebi) sastavni je dio svakog religijskog nauka, ali ipak namijenjen onima koji su zreli da ga prime. Alkemistički laboratorij, kako mu i samo ime kaže, mjesto je rada i molitve - *labor, oratorio*. Odatle upravo sva alkemijska hermetičnost i

ezoteričnost.

"Zbog ovoga sva tama će odleteti od tebe", poruka je iz *Tabule Smaragdine* namijenjena onome tko pomno provodi njene naputke, jer samo taj će doseći svjetlo, zlato, besmrtnost, drugim riječima, u temelju svega ležeći duh, a zmija i zmaj, koji su mu se na tom putu ispostavljali kao zapreke, iščezavaju.

U vrijeme vrhunskih dostignuća prirodnih znanosti, posebice fizike i kemije, pokazuje se u čovjekovoj težnji za spoznajom svega što jest aktualnost i "neznanstvenih" (odnosno znanosti prethodećih) disciplina: metafizike i alkemije. Bilo da ih uzimamo ozbiljno kao istinosne ili pak samo kao dio kulturne povijesti ili povijesti ljudskih zabluda, ne možemo ignorirati njihovo prisustvo, niti pak težnju sve šireg kruga ljudi da se upozna s njihovim sadržajima.

U svjetlu takvih potreba valja gledati i na nedavno izašlu knjigu o povijesti alkemije *Zmija i zmaj*. Antropološki gledano, alkemijska znanja pripadaju vrhunskom simboličkom izričaju i utoliko njezini sadržaji mogu biti ishodištem interpretativnih semioloških teorija.

SNEŽANA ZORIĆ

James Danandjaja, *An Annotated Bibliography of Javanese Folklore*, Center for South and Southeast Asia Studies, Berkeley 1972, 162 str.

Anotirana bibliografija javanskog folkloru opsežan je rad J. Danandjaje i jedinstven na ovom području upravo stoga što se folklorom kao zasebnom disciplinom gotovo nitko u Indoneziji ne bavi. Do nedavna je to bio predmet proučavanja nekolicine stranih istraživača (uglavnom nizozemskih) i upravo to bilo je razlogom što se J. Danandjaja odlučio da sve što je zapisano skupi u jednoj ovako anotiranoj bibliografiji. Bez pretenzija da bibliografija bude potpuna, autor se odlučio na dostupne izvore kalifornijskog univerziteta u Berkeleyu i *Wason zbirke* Cornellskog sveučilišta. Osim pojedinih knjiga, jedinice su popisane iz eminentnih časopisa koji obrađuju teme s